

LAUSUNNOT

EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEA

574. PLENARTAGUNG DES EUROPÄISCHEN WIRTSCHAFTS- UND SOZIALAUSSCHUSSES,
14.12.2022-15.12.2022

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Sukupuoleen perustuvat investoinnit kansallisissa elpymis- ja palautumissuunnitelmissa”

(oma-aloitteinen lausunto)

(2023/C 100/02)

Esittelijä: **Cinzia DEL RIO**

Komitean täysistunnon päätös	20.1.2022
Oikeusperusta	työjärjestyksen 52 artiklan 2 kohta oma-aloitteinen lausunto
Vastaava jaosto	talous- ja rahaliitto, taloudellinen ja sosiaalinen yhteenkuuluvuus
Hyväksyminen jaostossa	8.11.2022
Hyväksyminen täysistunnossa	14.12.2022
Täysistunnon numero	574
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	163/5/14

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 ETSK toistaa, että vain laajempi ja parempi taloudellinen ja sosiaalinen lähentyminen Euroopan unionissa voi auttaa varmistamaan sukupuolten täydellisen tasa-arvon ja yhtäläisten mahdollisuuksien edistämisen Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin mukaisten toimien ja strategioiden pohjalta.

1.2 ETSK huomauttaa, että suurin osa kansallisista elpymis- ja palautumissuunnitelmista on laadittu jäsenvaltioissa ilman ennalta tehtyä arviointia siitä, miten yksittäiset investoinnit vaikuttavat sukupuolten epätasa-arvon poistamiseen ja naisten työmarkkinoille pääsyn ja työelämässä pysymisen helpottamiseen. Vain muutamat valtiot ovat omaksuneet strategisen lähestymistavan erityisine ja monialaisine toimenpiteineen ja uudistuksineen kansallisen elpymis- ja palautumissuunnitelman kuudella investointilohkolla. Euroopan komission soveltama menettely perustuu toteutettujen toimenpiteiden tuloksellisuuden arviointiin. ETSK suosittaakin, että komissio ottaisi arviointivaiheessa käyttöön erityisiä vertailukelpoisia indikaattoreita mitataksaan parannuksia samapalkkaisuudessa, työmarkkinoille pääsyssä, työelämän ja hoivan yhteensovittamisessa ja naisten yrittäjyyden edistämässä.

1.3 Kansallisiin elpymis- ja palautumissuunnitelmiin sisältyy suoria ja välillisiä lyhyen tai keskipitkän aikavälin vaikutuksiltaan erilaisia toimia, joilla pyritään edistämään naisten pääsyä työelämään ja työelämässä pysymistä, mutta maiden välillä on hajanaisuutta ja epäyhtenäisyyttä. ETSK pitää ensisijaisen tärkeänä, että kansallisia elpymis- ja palautumissuunnitelmia toteutettaessa tehostetaan sekä suoria että välillisiä toimia, joita varten on oltava selkeät ja pitkäaikaiset investointikanavat, ja resurssien suunnittelun on ulotuttava myös keskipitkälle ja pitkälle aikavälille.

1.4 ETSK katsoo, että naisten työllisyyttä edistävien suorien toimien joukossa olisi suosittava muiden yksittäisten kannustimien sijaan kannustimia, joilla pyritään edistämään vakaiden ja laadukkaiden työpaikkojen luomista naisille, ja että ne olisi jätettävä valtiontukikartan ulkopuolelle.

1.5 ETSK kehottaa vahvistamaan naisten työllisyyttä edistävälle yrityksille tarkoitettua palkitsemislauseketta ulottamalla se kattamaan kaikki julkiset hankinnat ja sääntelemään julkisia tarjouskilpailuja niin, että toteuttavien osapuolten on viitattava erikseen sukupuolten tasa-arvoa koskeviin tavoitteisiin.

1.6 ETSK suhtautuu myönteisesti eräisiin kansallisiin elpymis- ja palautumissuunnitelmiin sisältyviin yrittäjyyden tukitoimiin ja toivoo, että tukea annettaisiin myös talous- ja johtamiskoulutukseen ja rahoitusvälineiden käyttöön saamiseen.

1.7 ETSK katsoo sukupuolten tasa-arvoa koskevan komission tiedonannon tapaan, että kansallisten elpymis- ja palautumissuunnitelmien täytäntöönpanossa on tärkeää toteuttaa verotuksellisia toimia niin, että kevennetään pienituloisten kotitalouden toisen tulonsaajan ja vähävaraisempien yksinhuoltajaperheiden tulojen verotusta.

1.8 Kansallisten elpymis- ja palautumissuunnitelmien välillisiin toimiin kuuluvat investoinnit lastenhoito- ja hoivapalveluihin. ETSK pitää ensisijaisen tärkeänä investoida palveluihin työelämän ja pitkäaikaishoivan yhteensovittamiseksi, tarjota lisäpalveluja ja tuoda nämä palvelut pienituloisten kotitalouksien ulottuville.

1.9 ETSK katsoo, että enää ei voida lykätä erityisiä investointeja naisten kannustamiseksi teknisiin ja tieteellisiin opintoihin (STEM-aineet) oppilaitoksissa ja yliopistoissa. Näillä investoinneilla voidaan edistää keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä naisten työllisyyttä nykyisin miesvaltaisilla aloilla.

1.10 ETSK suosittelee, että kansalliset elpymis- ja palautumissuunnitelmat laaditaan koordinoitusti ja niin, että ne täydentävät kaikkia muita unionin varoja ja ohjelmia alkaen koheesio- ja maaseutuvaroista ja -ohjelmista. Arvioinnissa, jonka komissio tekee EU-ohjausjakson ja siihen sisältyvien maakohtaisten suositusten yhteydessä, nämä tavoitteet olisi otettava huomioon sukupuolinäkökulman kannalta käyttäen uusia, avoimia ja helposti käytettävissä olevia indikaattoreita, jotka olisivat vertailukelpoisia eri maiden välillä ja sukupuolen mukaan eriteltyjä.

1.11 ETSK suosittelee, että sukupuolitietoisesta budjetoinnista tehdään EU-ohjausjaksossa pakollista kaikilla julkishallinnon tasoilla.

1.12 Saatavilla olevat tiedot osoittavat, että työmarkkinaosapuolet ja kansalaisyhteiskunnan organisaatiot on osallistettu useimmissa maissa hyvin vaatimattomasti ja satunnaisesti. ETSK suosittelee, että ne osallistetaan kattavasti kansallisten elpymis- ja palautumissuunnitelmien täytäntöönpanoon, seurantaan ja arviointiin sekä EU- että jäsenvaltio- ja paikallistasolla.

2. Yleistä

2.1 Tämän lausunnon tarkoituksena on tuoda esiin sukupuolten tasa-arvon edistämiseen vaikuttavia uudistuksia ja investointeja, joita jäsenvaltiot ovat sisällyttäneet kansallisiin elpymis- ja palautumissuunnitelmiinsa, nojautuen saatavilla oleviin tietoihin, joita myös Euroopan komissio, Euroopan parlamentti ja Euroopan unionin puheenjohtajavaltio ovat päivittäneet. Huomattakoon, että Euroopan tasa-arvoinstituutti EIGE tekee parhaillaan EU:n neuvoston puheenjohtajavaltiona vuonna 2023 toimivalle Ruotsille tutkimusta sukupuolten tasa-arvosta ja sen valtavirtaistamisesta covid-19-elpymisprosessissa⁽¹⁾. Tutkimuksessa käsitellään kansallisissa elpymis- ja palautumissuunnitelmissa esitettyjä toimenpiteitä, joissa otetaan huomioon sukupuolinäkökulma kaikissa vaiheissa ohjelmasuunnittelusta aina täytäntöönpanoon ja arviointiin, sekä sitä, missä määrin jäsenvaltiot ovat pitäneet tasa-arvoa elpymisen viputekijänä.

2.2 Eurooppa-neuvosto hyväksyi 21. heinäkuuta 2020 antamissaan päätelmissä Next Generation EU -välineen sekä monivuotisen rahoituskehityksen 2021–2027. Monivuotisen rahoituskehityksen ja Next Generation EU -välineen tavoitteisiin sisältyy yhtäläisten mahdollisuuksien edistäminen niin, että asiaankuuluvien ohjelmien ja välineiden toimissa varmistetaan sukupuolinäkökulman huomioon ottaminen sekä se, että niillä voidaan edistää tehokkaasti tasa-arvon saavuttamista EU:n strategian mukaisesti.

⁽¹⁾ EIGEn tutkimus, *Gender equality and gender mainstreaming in the COVID-19 recovery*, julkaistaan vuonna 2023.

2.3 Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EU) 2021/241⁽²⁾ perustetun elpymis- ja palautumistukiväliseen tavoitteena on tukea pandemian jälkeistä elpymistä, edistää yhteenkuuluvuutta ja investoida vihreään siirtymään ja digitaaliseen muutokseen. Asetuksessa säädetään erikseen, että kansallisissa elpymis- ja palautumissuunnitelmissa on edistettävä sukupuolten tasa-arvoa. ETSK yhtyy asetuksessa esitettyyn kantaan sukupuolten eriarvoisuuden torjumiseen tähtävien toimenpiteiden tärkeydestä, sillä se noudattaa Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin tavoitteita.

2.4 Komissio esitti 17. syyskuuta 2020 vuotuisesta kestävä kasvun strategiasta 2021 antamassaan tiedonannossa elpymis- ja palautumistukiväliseelle suuntaviivat ja kehotti jäsenvaltioita kiinnittämään erityistä huomiota muita heikommassa asemassa oleviin ryhmiin, naisiin ja nuoriin, jotka tulevat työmarkkinoille, ja luomaan laadukkaita työmahdollisuuksia.

2.5 Syyskuun 28 päivänä 2021 annetussa EU:n delegoidussa asetuksessa vahvistetaan 14 yhteistä indikaattoria ja elpymisen ja palautumisen tulostaulun yksityiskohtaiset osat. Indikaattoreista vain neljässä otetaan huomioon sukupuoli⁽³⁾. Esimerkiksi tuettuja yrityksiä koskevista indikaattoreista 6 ja 9 puuttuu sukupuolinäkökulma naisten johtamien yritysten huomioon ottamiseksi.

2.6 Venäjän hyökkäyksen seurauksena syttynyt Ukrainan sota on hidastanut talouskasvua merkittävästi, ja kasvunäkymille on ominaista epävarmuus erityisesti energiavarojen tarjonnan ja kustannusten nousun suhteen. Nämä tekijät vaikuttavat menojen ja investointien jakautumiseen valtioiden talousarvioissa. Epävarmuus vaikuttaa myös kansallisten elpymis- ja palautumissuunnitelmien täytäntöönpanoon.

2.7 Työelämä ja koko yhteiskunta pyrkivät ulos kriisistä ja odottavat kansallisten elpymis- ja palautumissuunnitelmien perustana olevaa pitkän aikavälin taloudellista ja sosiaalista elpymistä, jota varten tarvitaan sukupuolinäkökohdat huomioon ottava kehys, jotta voidaan korjata ja poistaa eriarvoisuutta ja sukupuolten väliä eroja, joita covid-19-kriisi on valitettavasti lisännyt tietyillä tuotantoaloilla ja alueilla ja tietyissä väestöryhmissä⁽⁴⁾.

3. Tausta, rahoituksen valmistelu ja kansallisiin elpymis- ja palautumissuunnitelmiin osoitetut varat

3.1 Komissio esitti viime heinäkuussa Euroopan parlamentille ja neuvostolle elpymis- ja palautumistukiväliseen täytäntöönpanoa koskevan tarkastelukertomuksen⁽⁵⁾, jossa käsitellään myös sukupuolten epätasa-arvoa. Kertomuksessa esitellään edistymistä kansallisten elpymis- ja palautumissuunnitelmien täytäntöönpanossa jäsenvaltioilta saatujen tietojen perusteella, ja siitä käyvät ilmi elpymis- ja palautumistukiväliseen kuuden pilarin pohjalta analysoitujen 25 kansallisen elpymis- ja palautumissuunnitelman⁽⁶⁾ pääsuunnaukset.

3.2 Useimmilla jäsenvaltioiden ehdottamilla toimenpiteillä on monialaisia tavoitteita, jotka eivät välttämättä keskity erityisesti sukupuolten tasa-arvoon. Ehdotetuista 129 toimenpiteestä toistaiseksi vain 13 on käynnistetty investoinnin. Kaikki jäsenvaltiot eivät ole suunnitelleet uudistuksia eivätkä varanneet varoja nimenomaan sukupuolisidonnaisiin haasteisiin vastaamiseksi tai määrittäneet edunsaajiksi erikseen naisia. Myös innovatiivisia toimenpiteitä aloilla, joilla naisten työllisyys on alhainen, on vähän⁽⁷⁾. Paljon huomiota kiinnitetään lastenhoito- ja hoivapalveluihin ja koulutukseen. Komission kertomus osoittaa, että vain muutamilla mailla on kansallisia elpymis- ja palautumissuunnitelmia, joissa esitetään strateginen toimintamalli sukupuolten tasa-arvoon tähtävine toimenpiteineen ja uudistuksineen.

3.3 Jotkut jäsenvaltiot ovat suosineet muun muassa sellaisia toimintalinjoja kuin sosiaaliseen ja alueelliseen yhteenkuuluvuuteen tähtävät toimenpiteet, joissa keskitytään yhtäläisiin mahdollisuuksiin, joihin sisältyy usein myös sukupuolten tasa-arvo, tai toimenpiteet haavoittuvassa asemassa oleville ryhmille, joihin kuuluu usein naisia ja nuoria. Lisäksi on esitetty vihreää ja digitaalista siirtymää tukevia toimenpiteitä, joissa keskitytään koulutukseen, sillä eräissä maissa

⁽²⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2021/241, annettu 12 päivänä helmikuuta 2021, elpymis- ja palautumistukiväliseen perustamisesta (EUVL L 57, 18.2.2021, s. 17).

⁽³⁾ Kyseiset indikaattorit ovat seuraavat: a) tuetuissa tutkimuslaitoksissa työskentelevät tutkijat, b) koulutukseen osallistuvien lukumäärä, c) työssä olevien tai työnhakuun osallistuvien henkilöiden lukumäärä, d) tukea saavien 15–29-vuotiaiden nuorten lukumäärä.

⁽⁴⁾ EIGE:n tutkimus vuodelta 2021, *Gender equality and the socio-economic impact of the COVID-19 pandemic*.

⁽⁵⁾ COM(2022) 383 final.

⁽⁶⁾ Alankomaat toimitti kansallisen elpymis- ja palautumissuunnitelmansa myöhemmin kuin muut maat. Unkarin kansallinen elpymis- ja palautumissuunnitelma on tällä hetkellä keskeytetty oikeusvaltioperiaatteen noudattamiseen liittyvien kysymysten takia.

⁽⁷⁾ Ks. alaviite 1 ja artikkeli *PNRR Italia, Gender Gap e politiche per l'innovazione e la digitalizzazione nel PNRR: quali misure?* Marusca de Castries, Università degli Studi di Roma Tre ja Barbara Martini, Università di Roma Tor Vergata, syyskuu 2022.

naisilla ei ole tasapuolisia mahdollisuuksia osallistua koulutus- ja uudelleen koulutusohjelmiin. Huomattakoon, että useimmat jäsenvaltiot eivät ole kansallisissa elpymis- ja palautumissuunnitelmiaan lukeneet sukupuolistunutta väkivaltaa haasteeksi sukupuolten tasa-arvoa tukevien toimenpiteiden yhteydessä.

3.4 Kansalliset elpymis- ja palautumissuunnitelmat on laadittu taloudellisen ja sosiaalisen tilanteen kansallisen tason ennakoarvioinnin perusteella, ja niissä on noudatettu yleisesti jo asetettuja varainkäytön painopisteitä, joissa ei ole otettu huomioon sukupuoliulottuvuutta määrärahojen osoittamisessa eikä investointihankkeiden sisällössä. Komission alkupe- räisessä elpymis- ja palautumistukivälinettä koskevassa asetusehdotuksessa ei viitattu lainkaan sukupuolten tasa-arvoon tavoitteena eikä mainittu naisia erityisenä kohderyhmänä. Vasta myöhemmin, talouselämän osapuolten, työmarkkina- osapuolten ja kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden painostuksesta, kansallisiin elpymis- ja palautumissuunnitelmiin sisällytettiin sukupuoliulottuvuus helmikuussa 2021 julkaistulla asetuksella. Tämä on yksi syy siihen, miksi kaikkiin kansallisiin elpymis- ja palautumissuunnitelmiin ei sisälly sukupuoliulottuvuutta ja sukupuolitietoista budjetointia ja miksi nämä ovat mukana vain niissä suunnitelmissa, joissa oli jo alun perin sukupuolinäkökohdat huomioon ottava menojen ja investointien luokittelu.

3.5 Elpymis- ja palautumistukivälineessä edellytetään, että jäsenvaltiot ilmoittavat, miten kansallisissa elpymis- ja palautumissuunnitelmissa käsitellään sukupuolten eriarvoisuutta, mutta vaikutustenarvioinnissa otetaan huomioon vain toteutettujen toimien tuloksellisuus. On siis tärkeää, että arviointivaiheessa komissio mittaa suunniteltujen toimien ja investointien tehokkuutta, osallistaa siihen talouselämän osapuolet, työmarkkinaosapuolet ja kansalaisyhteiskunnan organisaatiot ja käyttää erityisiä vertailukelpoisia indikaattoreita. Tähän mennessä kerätyt tiedot eivät anna kuvaa todellisesta tilanteesta kansallisella tasolla. Tällä hetkellä onkin vaikea sanoa, mikä vaikutus tietyillä sukupuoleen perustuvan syrjinnän, etenkin moniperusteisen syrjinnän, torjumiseen tähtäävillä toimenpiteillä on välineen kuuteen pilariin.

3.6 Kansallisiin elpymis- ja palautumissuunnitelmiin osoitetut varat eivät anna tällä hetkellä selkeää kuvaa yksinomaan sukupuolten tasa-arvon edistämiseen työelämän ja yhteiskunnan eri aloilla tarkoitetuista investoinneista, jotka saavat tukea paitsi elpymis- ja palautumistukivälineestä myös täydentävistä kansallisista julkisista ja yksityisistä varoista. Osoitettujen varojen määrä selviää vasta täytäntöönpanovaiheessa.

3.7 Komission kertomuksessa kansallisten elpymis- ja palautumissuunnitelmien mukaisista erityisistä sukupuolten tasa-arvoa edistävästä toimenpiteistä todetaan joka tapauksessa, että toimien osuus vaihtelee suuresti Ruotsin 11 prosentista Kroatian alle yhteen prosenttiin ja useat maat jäävät alle 2 prosenttiin. On kuitenkin tarpeen ottaa huomioon myös kansallisiin elpymis- ja palautumissuunnitelmiin sisältyvien välillisten toimenpiteiden sekä kansallisia elpymis- ja palautumissuunnitelmia täydentävien Next Generation EU -välineen varojen, esimerkiksi REACT-EU-välineen ja Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston, turvin toteutettavien suorien ja välillisten toimien vaikutus.

3.8 Komission kertomuksen ja EIGEn keräämien ensimmäisten tietojen perusteella saatu kuva on hajanainen ja vaihtelee maittain. Kaikilla mailla ei ole sukupuolen mukaan eriteltyjä tietoja, vaikka komissio on niitä pyytänyt voidakseen raportoida säännöllisesti ja oikea-aikaisesti kansallisiin elpymis- ja palautumissuunnitelmiin sisältyvistä sukupuolten tasa-arvoon liittyvistä menoista tiettyjen yhteisten tekijöiden perusteella.

3.9 Koska kaikki jäsenvaltiot eivät toimittaneet perusteellisia sukupuoliperusteisia analyyseja ennen kansallisten elpymis- ja palautumissuunnitelmien laatimista, ei voida arvioida toimenpiteiden vaikutusta uusiin laadukkaisiin sekä osaamista vaativiin työpaikkoihin. Sukupuolten tasa-arvo on otettu yleiseksi monialaiseksi periaatteeksi 14 maassa⁽⁸⁾. Vain Espanja on soveltanut sukupuolten tasa-arvon valtavirtaistamista koskevaa kriteeriä kautta koko kansallisen elpymis- ja palautumis- suunnitelmansa. Italia on ottanut käyttöön sukupuolten tasa-arvoa koskevia erityisiä toimenpiteitä ja arvioinut toimenpiteiden vaikutusta myös työllisyyden lisääntymiseen, mutta niiden todellisesta tehokkuudesta ja toimien laadusta on epäilyksiä⁽⁹⁾. Muissa maissa sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi on suunniteltu välillisiä toimenpiteitä, kuten investointeja työ- ja yksityiselämän tasapainottamiseen, investointeja hoitopalveluihin, kannustimia STEM-aineiden koulutukseen sekä parannuksia työoloihin ja koulutukseen. Niillä on vaikutuksia keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä, mutta niitä ei voida toistaiseksi mitata määrällisesti. Eräät jäsenvaltiot ovat suunnitelleet näiden investointien lisäksi suoria toimia, kuten kannustimia työhönottoon ja tukea naisryrittäjille.

⁽⁸⁾ Ks. alaviite 1.

⁽⁹⁾ Ks. alaviite 6.

3.10 Eräät maat ovat kiinnittäneet erityistä huomiota sukupuolinäkökulman huomioon ottaviin hankintoihin⁽¹⁰⁾ ja asettaneet naisten ja nuorten rekrytointiin liittyviä ehtoja julkisille hankintasopimuksille, joita rahoitetaan kansallisen elpymis- ja palautumissuunnitelman varoin. Olisi suotavaa säännellä julkisia tarjouskilpailuja ja asettaa toteuttaville osapuolille nimenomaiset sukupuolten tasa-arvoa koskevat tavoitteet.

3.11 Innovatiivisia kansallisia elpymis- ja palautumissuunnitelmia on tällä alalla esimerkiksi Espanjassa, Italiassa ja Ranskassa. Espanjan kansallisessa elpymis- ja palautumissuunnitelmassa on tehty merkittävä sitoumus ja määrätty, että kaikissa julkisissa hallinnollisissa menettelyissä on otettava huomioon sukupuolinäkökulma. Italian kansallisessa elpymis- ja palautumissuunnitelmassa on annettu suuntaviivat yhtäläisistä mahdollisuuksista kansallisesta elpymis- ja palautumissuunnitelmasta rahoitettavissa sopimuksissa. Niissä määrätään palkitsevien toimenpiteiden soveltamisesta ja kilpailuilmoituksiin sisällytettävistä vakiolausekkeista, jotka on eritelty hankkeen alan, tyypin ja luonteen mukaan ja joissa edellytetään, että 30 prosenttia sopimuksen täytäntöönpanoa varten tehtävistä rekrytoinneista on varattava alle 36-vuotiaille nuorille ja naisille ja että yrityksellä on oltava sukupuolten tasa-arvoa koskeva sertifiointi. Ranskan kansallisessa elpymis- ja palautumissuunnitelmassa on puolestaan otettu käyttöön uusia indikaattoreita, jotta yritykset voivat tehdä laskelmia ammatillisesta tasa-arvosta ja toimintasuunnitelman avulla saavutetusta edistyksistä, kun taas Irlannin ja Kroatian kansallisissa elpymis- ja palautumissuunnitelmissa palkitaan yrityksiä, jotka ottavat käyttöön sukupuolten tasa-arvon edistämistä koskevat kriteerit⁽¹¹⁾.

3.12 Komission heinäkuussa 2022 antama kertomus osoittaa, että talouselämän osapuolten, työmarkkinaosapuolten ja kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden kanssa käytiin hyvin vähän ja vain satunnaisesti keskustelua kansallisia elpymis- ja palautumissuunnitelmia valmisteltaessa. Yhteiskunnalliset toimijat ja muut kansalaisyhteiskunnan organisaatiot ovat ilmaisseet vakavan huolensa osallistumisesta toimien täytäntöönpano- ja seurantavaiheeseen. Erityisesti tasa-arvoasiantuntijoiden mukaan⁽¹²⁾ toimenpiteiden vaikutusta on vaikea arvioida ilman luotettavia, vertailukelpoisia, kohdennettuja ja sukupuolen mukaan eriteltyjä ja ennen kaikkea laadullisia tietoja, jotka kattavat eri aloja ja sektoreita. ETSK suosittaa painokkaasti, että sekä EU:n toimielimet että kansalliset ja alueelliset instituutiot ottaisivat työmarkkinaosapuolet ja yhtäläisiä mahdollisuuksia edistävät kansalaisyhteiskunnan organisaatiot tiiviimmin mukaan kansallisten elpymis- ja palautumissuunnitelmien täytäntöönpanoon, arviointiin ja seurantaan.

4. Kansallisten elpymis- ja palautumissuunnitelmien viitekehyksen arviointi

4.1 ETSK korostaa, että on tärkeää panna täytäntöön YK:n kestävän kehityksen Agenda 2030 -toimintaohjelma, jonka 17 tavoitteeseen kuuluu sukupuolten tasa-arvon saavuttaminen, samoin kuin toteuttaa komission tiedonannossa ”Tasa-arvon unioni: sukupuolten tasa-arvostrategia 2020–2025”⁽¹³⁾ asetetut tavoitteet, jotka koskevat yhdenvertaista osallistumista talouden eri aloille ja naisten ja miesten palkkaeroja.

4.2 Sukupuolten tasa-arvostrategiaan sisältyy toimintapolitiikkoja ja toimia, joilla pyritään torjumaan kaikenlaista syrjintää ja eriarvoisuutta, myös hlbtq-yhteisön osalta⁽¹⁴⁾, ja sen on oltava viitekehyksenä kansallisten elpymis- ja palautumissuunnitelmien täytäntöönpanolle. ETSK pitää tärkeänä, että toteutetaan keskeisiä toimia, jotka ovat kaikille osapuolille yhteisiä ja joilla pyritään varmistamaan yhdenvertainen osallistuminen ja yhtäläiset mahdollisuudet työmarkkinoilla, vähentämään palkkaeroja samoissa tehtävissä ja parantamaan mahdollisuuksia päästä ylempiin

⁽¹⁰⁾ Sukupuolinäkökulman huomioon ottavat hankinnat ovat osa innovatiivista strategiaa, jonka komissio on ottanut käyttöön tasa-arvoon tehtävien investointien edistämiseksi asettamalla erityisiä vaatimuksia ja perusteita sukupuolinäkökohdat huomioivasta osallistumisesta palkitsemiseksi tai sopimuskentekoperusteita, joihin sisältyy sosiaalisia parametreja. Sukupuolinäkökulman huomioon ottavilla hankinnoilla pyritään lisäämään sukupuolten tasa-arvoa työmarkkinoilla ja naisten osuutta johtotehtävissä sekä vähentämään palkkaeroja.

EIGEn vuonna 2022 julkaisemassa raportissa *Gender-responsive public procurement: the key to fair and efficient public spending in the EU* esitetään tapaus tutkimuksen ja suosituksen, miten julkiset hankinnat voivat edistää ja tukea sukupuolten tasa-arvoa, tehostaa julkisten varojen käyttöä ja parantaa julkisten menojen laatua.

⁽¹¹⁾ EIGEn analyysistä kerätyt tiedot, ks. alaviite 1.

⁽¹²⁾ Euroopan parlamentin huhtikuussa 2022 julkaisema katsaus *Gender equality in the Recovery and Resilience Facility*, jossa tuodaan esiin useissa tutkimuskeskusten tai yliopistojen kansallisella tasolla tekemissä tutkimuksissa ilmaistu huoli.

⁽¹³⁾ Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaaliskomitealle ja alueiden komitealle, 5. maaliskuuta 2020, COM(2020) 152 final.

⁽¹⁴⁾ Ks. ETSK:n vuonna 2021 antama lausunto aiheesta ”Hlbtq-henkilöiden tasa-arvoa koskeva strategia” (EUVL C 286, 16.7.2021, s. 128).

johtotehtäviin sekä saavuttamaan sukupuolten tasapuolinen edustus päätöksenteossa ja politiikassa. ETSK kehottaa hyväksymään ja panemaan pikaisesti täytäntöön palkkauksen läpinäkyvyyttä koskevan direktiivin⁽¹⁵⁾, jossa säädetään kansallisen tason välineistä ja toimista puutteiden käsittelemiseksi ja korjaamiseksi, ja kiinnittämään tarkkaan huomiota syihin ja vastuisiin.

4.3 Naisten työmarkkinoille osallistumisen parantamista koskevaan tavoitteeseen on tartuttava rakenteellisesti ja kattavasti ottaen huomioon taloudelliset, koulutukselliset, maantieteelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset muuttujat myös syrjäisillä alueilla ja maaseudulla. Tätä varten olisi omaksuttava yhdenmety lähestymistapa ja hyödynnettävä kaikkien eurooppalaisten, kansallisten ja alueellisten instituutioiden panosta kaikkien toimijoiden kanssa eri tasoilla käytävän sosiaalisen vuoropuhelun tehokkaiden mekanismien avulla.

4.4 ETSK toteaa, että naisten työmarkkinoille osallistumisen lisäämiseksi kaikkien jäsenvaltioiden on pantava mahdollisimman pian täytäntöön työ- ja yksityiselämän tasapainottamista koskeva direktiivi (EU) 2019/1158⁽¹⁶⁾, johon sisältyy säännöksiä perhevapaista ja työntekijöiden joustavista työjärjestelyistä ja jolla edistetään hoivavelvollisuuksien tasapuolista jakamista vanhempien kesken ja autetaan poistamaan esteitä äitiyden ja vanhemmuuden vapaalta valinnalta.

4.5 EU-ohjausjakson yhteydessä annetut vuosien 2019 ja 2020 maakohtaiset suositukset sukupuolten epätasa-arvon vähentämiseksi toteutettavista toimista ovat saaneet eräät jäsenvaltiot sisällyttämään sukupuoliulottuvuuden kansallisiin elpymis- ja palautumissuunnitelmiinsa⁽¹⁷⁾, mutta toimissa on valitettavasti hajanaisuutta eri maiden välillä.

4.6 Pandemian ja sen naiseen kohdistuvien vaikutusten seurauksena maakohtaiset suositukset ovat olleet yksittäisiä ja satunnaisia. Vuonna 2022 vain kolmella maalla (Itävalta, Saksa ja Puola) oli maakohtaisia suosituksia, jotka koskivat naisten osallistumista työmarkkinoille ja lastenhoitopalvelujen toimintaa, kun lopuille 22 maalle annettiin maakohtaisia suosituksia muita heikommassa asemassa olevista ryhmistä⁽¹⁸⁾. Suositukset ovat johtaneet naisten työllisyyttä tai asemaa koskeviin välillisiin toimenpiteisiin, joita on vaikea kvantifioida. ETSK toteaa, että kun otetaan huomioon tiedot covid-19-kriisin vaikutuksista naisten taloudelliseen ja sosiaaliseen tilanteeseen, olisi ollut toivottavaa antaa sukupuolten tasa-arvoon liittyviä erityisiä maakohtaisia suosituksia, jotta olisi voitu kannustaa yhdenmukaiseen ennakko-suunnitteluun kansallisissa elpymis- ja palautumissuunnitelmissa ja myös kohdennettuihin investointeihin.

4.7 Euroopan tasa-arvoinstituutti korostaa useissa raporteissa perheveloitteiden epätasaista jakautumista erityisesti lastenhoidossa sekä vanhusten ja vammaisten pitkäaikaishoivassa⁽¹⁹⁾. Nämä velvoitteet ovat yksi tärkeimmistä syistä siihen, että naisten osallistuminen työmarkkinoille on vähäistä⁽²⁰⁾. Tilanne on huonontunut sulkutoimien ja koulujen sulkemisen myötä. Tässä yhteydessä on huomattava, että monissa kansallisissa elpymis- ja palautumissuunnitelmissa tunnustetaan palkattoman hoitotyön ja työ- ja yksityiselämän tasapainottamista koskevien toimenpiteiden välinen suhde ja että niissä on otettu käyttöön erityisiä toimenpiteitä, joissa asetetaan etusijalle lastenhoitopalvelujen vahvistaminen⁽²¹⁾.

4.8 Nämä palvelut on tuotava myös vähävaraisempien kotitalouksien ulottuville tarkistamalla hinnoitteluperusteita, jotta kaikkien olisi helpompaa hyödyntää niitä. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä kokopäiväisyyteen kaikentyppisissä ja -tasoisissa kouluissa tarjoamalla opetussuunnitelmaan kuuluvaa ja sen ulkopuolista toimintaa, lisäpalvelujen tarjoamiseen esikouluissa, kuten ennen koulutunteja ja niiden jälkeen järjestettävä toiminta, sekä lasten julkisen kesälomatoimintatarjonnan parantamiseen. Nämä ovat välillisiä toimenpiteitä, joille on löydettävä varmat ja kestävä investointikanavat, mutta joita varten kansallisissa elpymis- ja palautumissuunnitelmissa ei valitettavasti tehdä keskipitkän ja pitkän aikavälin resurssisuunnittelua.

⁽¹⁵⁾ Ehdotuksesta direktiiviksi palkkauksen läpinäkyvyydestä käydään parhaillaan kolmikantaneuvotteluja.

⁽¹⁶⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/1158, annettu 20 päivänä kesäkuuta 2019, vanhempien ja huoltajien työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisesta ja neuvoston direktiivin 2010/18/EU kumoamisesta (EUVL L 188, 12.7.2019, s. 79).

⁽¹⁷⁾ Euroopan parlamentin selvitys *Country Specific Recommendations and Recovery and Resilience Plans – Thematic overview on gender-related issues*, julkaistu lokakuussa 2021.

⁽¹⁸⁾ Ks. alaviite 14.

⁽¹⁹⁾ ETSK on antanut vuonna 2022 lausunnon aiheesta Perheenjäsenet vammaisten ja ikääntyneiden henkilöiden hoitajina, jossa annetaan tärkeitä suosituksia toteutettavista toimenpiteistä. (EUVL C 75, 28.2.2023, s. 75).

⁽²⁰⁾ EIGEn raportti *Gender Mainstreaming – Gender stakeholder consultation*, julkaistu vuonna 2019.

⁽²¹⁾ Ks. alaviite 1.

4.9 ETSK toivoo, että työllisyyspalvelujen henkilöstölle annetaan sukupuolinäkökulmaa koskevaa koulutusta, jotta voidaan kehittää ja levittää sukupuolistereotyyppioista vapaata kulttuuria. Samalla on tärkeää edistää yritysten ja työllisyys- ja koulutuspalvelujen työntekijöiden välisiä kumppanuuksia, jotta voidaan edistää naisten integroitumista miesvaltaisille aloille.

4.10 ETSK kannattaa ajatusta asettaa etusijalle kannustimet yrityksille, jotka palkkaavat aktiivisten toimintapolitiikkojen kohteena olevia naisia pysyvin työsopimuksin ja hyvin työehdoin. Lisäksi on tärkeää kannustaa yrittäjyyteen ja tukea sitä myös tarjoamalla kohdennettua tukea talous- ja johtamiskoulutukseen ja rahoitusvälineiden käyttöön saamiseen ⁽²²⁾.

5. Erityistä

5.1 Kriisi on koetellut ankarasti naisia, jotka joutuvat usein ottamaan vastaan töitä, jotka eivät vastaa heidän osaamistaan. Lisäksi ei-vapaaehtoinen osa-aikatyö on yhä yleisempää naisten keskuudessa. Tämän suuntauksen kääntämiseksi ja naisten työmarkkinoille osallistumisen lisäämiseksi sekä laadukkaan ja ammattitaitoa vaativan työn edistämiseksi on ensisijaisen tärkeää, että kansallisissa elpymis- ja palautumissuunnitelmissa vahvistetaan suoria ja välillisiä toimia.

5.2 Sukupuolten välisten erojen kaventamiseksi ETSK suosittaa laatimaan kansalliset elpymis- ja palautumissuunnitelmat koordinoitusti ja täydentävästi kaikkien muiden unionin varojen ja ohjelmien kanssa alkaen koheesiovaroista ja -ohjelmista.

5.3 Julkiset toimintapolitiikat eivät nykyisten sukupuolten välisten erojen ja eriarvoisuuden takia ole sukupuolineutraaleja, joten on tärkeää, että kaikki sekä eurooppalaiset, kansalliset että paikalliset instituutiot ottavat käyttöön sukupuolitietoisesta budjetoinnista täydentämään veropolitiikkaa. ETSK suosittaa tekemään sukupuolitietoisesta budjetoinnista pakollista EU-ohjausjaksossa ⁽²³⁾.

5.4 ETSK varoittaa, että elpymis- ja palautumistukiväline, sellaisena kuin se on suunniteltu, voi lisätä eroja joillakin tuotantoaloilla, kuten vihreällä ja digitaalisella alalla. Vaikka sukupuolten tasa-arvo on monialainen painopiste, ilman erityisiä ja mitattavissa olevia toimia naisten työllisyyden edistämiseksi, myös korkean osaamistason osalta naisvaltaisilla aloilla, vaarana on, että sukupuolten välinen työllisysero kasvaa entisestään ja että naiset ajautuvat entistä enemmän matalapalkkaisempiin töihin.

5.5 Kansallisiin elpymis- ja palautumissuunnitelmiin olisi sisällyttävä vertailukelpoisia indikaattoreita, jotta voitaisiin mitata parannuksia samapalkkaisuudessa, työmarkkinoille pääsyssä aloittain, työhön ja hoivaan käytettävän ajan yhteensovittamisessa, luotonsaannin helpottamisessa sekä kannustimissa naisten yrittäjyyden ja itsensä työllistämisen edistämiseksi.

5.6 Kannustimet, joilla edistetään naisten palkkaamista vakituisiin työsuhteisiin, olisi asetettava etusijalle suhteessa muihin kannustimiin, ja ne olisi jätettävä valtiontukikartan ulkopuolelle.

5.7 Työn ja hoivan yhteensovittamisen parantaminen on yksi tärkeimmistä tavoitteista naisten koko potentiaalın hyödyntämiseksi työelämässä ja yritysten tuottavuuden parantamiseksi. ETSK katsoo, että tätä varten on ensisijaisen tärkeää investoida resursseja palveluihin, jotka mahdollistavat työn ja hoivan yhteensovittamisen. On paitsi tarjottava lisäpalveluja esikouluissa ja pyrittävä tekemään 0–3-vuotiaille tarkoitettuja palveluita asteittain maksuttomiksi pienituloisille kotitalouksille myös lisättävä investointeja pitkäaikaishoito- ja hoivapalveluihin.

5.8 Tavoitteiden saavuttamista työn ja hoivan yhteensovittamiseen tarkoitetuissa palveluissa on tuettava palkkaamalla henkilöstöä, jolla on erityistä osaamista, ja huolehtimalla siitä, että kaikille näillä palvelualoilla toimiville työntekijöille, jotka ovat tällä hetkellä pääasiassa naisia, tarjotaan jatkuvaa koulutusta.

⁽²²⁾ Espanjan kansallisessa elpymis- ja palautumissuunnitelmassa osoitetaan 36 miljoonaa euroa naispuolisten startup-yrittäjien auttamiseen. Italian kansallisessa elpymis- ja palautumissuunnitelmassa annetaan käyttöön 400 miljoonaa euroa, jotta voidaan tukea naisten osallistumista yritystoimintaan.

ETSK on antanut lausunnon aiheesta Sukupuolen huomioivat investoinnit keinona parantaa sukupuolten tasa-arvoa Euroopan unionissa (EUVL C 100, 16.3.2023, s. 16), jossa esitetään ehdotuksia naisten yrittäjyyttä edistäviin investointeihin kannustamiseksi.

⁽²³⁾ Komission keskusteluasiakirja *Gender Budgeting Practices: Concepts and Evidence*, julkaistu kesäkuussa 2022.

5.9 ETSK pitää tärkeänä, että naisten työllistämistä koskeva palkitsemislauseke ulotetaan koskemaan kaikkia julkisia hankintoja, jotta voidaan tukea yrityksiä, jotka sitoutuvat luomaan pysyviä työpaikkoja, vahvistamaan sosiaalista osallisuutta ja kaventamaan sukupuolten välisiä työllisyseroja.

5.10 Sukupuolten välillä on tieteiden alalla hyvin suuri kuilu, ja se alkaa erottua jo varhaiskasvatuksesta lähtien. Valitettavasti vain muutamassa kansallisessa elpymis- ja palautumissuunnitelmassa on toimenpiteitä, joilla pyritään lisäämään naisten osallistumista teknisiin ja tieteellisiin opintoihin (STEM-aineet) oppilaitoksissa ja yliopistoissa. Koulutusohjelmiin onkin tehtävä erityisiä investointeja, jotta voidaan kannustaa tyttöjä tieteen sekä tutkimuksen ja kehittämisen alalle, ja on investoitava kohdennettuihin hankkeisiin ja kehitettävä uusia tukimuotoja sen varmistamiseksi, että naisten osallistuminen innovatiiviseen toimintaan lisääntyy. Näillä toimilla on myönteinen vaikutus keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä, ja siksi niiden suunnittelussa on noudatettava strategista lähestymistapaa.

5.11 ETSK pitää lisäksi tärkeänä, että toteutetaan verotuksellisia toimia myös komission ohjeiden mukaisesti⁽²⁴⁾ ja kansallisen lainsäädännön pohjalta keventämällä pienituloisten kotitalouksien toisen tulonsaajan, joka on usein nainen, tulojen verotusta. On myös tärkeää keventää vähävaraisempien yksinhuoltajaperheiden tulojen verottamista.

5.12 Kansallisissa elpymis- ja palautumissuunnitelmissa esitettyjen toimenpiteiden lisäksi ETSK ehdottaa strategisina lisätoimina pakollista tasa-arvosertifiointia sukupuolten välisen kuilun kaventamiseksi ja naisten työolojen ja -ehtojen parantamiseksi, sukupuoleen perustuvan väkivallan torjumista⁽²⁵⁾, sopimusten laatimista työmarkkinaosapuolten kanssa älykkään työn yleistämiseksi ja palkallisen vapaaehtoisen osa-aikatyön käyttöön ottamista äitiyslomalta palaaville naisille kansallisten käytäntöjen ja kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

5.13 ETSK on tyytyväinen komission kertomuksessa omaksuttuun lähestymistapaan, jonka mukaan yksittäisten maiden kansallisten elpymis- ja palautumissuunnitelmien toimia tulee seurata sukupuolinäkökulmasta. On tärkeää, että komission edustustot eri jäsenvaltioissa kiinnittävät erityistä huomiota käyttöön otettuihin sukupuolten tasa-arvoa koskeviin toimenpiteisiin ja varmistavat avoimien ja saatavilla olevien tietojen käsittelyn.

5.14 ETSK suosittaa, että talouselämän osapuolet, työmarkkinaosapuolet ja kansalaisyhteiskunta otetaan kattavasti mukaan kansallisten elpymis- ja palautumissuunnitelmien täytäntöönpanoon, seurantaan ja arviointiin muun muassa sukupuolten tasa-arvoa edistävien aloitteiden koordinoitua suunnittelun edistämiseen tarkoitettujen erityisten EU- ja jäsenvaltiotason ”ohjauskeskusten” avulla.

Bryssel 14. joulukuuta 2022.

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Christa SCHWENG*

⁽²⁴⁾ Ks. alaviite 10.

⁽²⁵⁾ Jäsenvaltioita on kehoitettu ratifioimaan ILO:n yleissopimus nro 190 väkivallan ja häirinnän poistamisesta työelämässä. Toistaiseksi vain kaksi Euroopan maata on ratifioinut sen.